

Doc. RNDr. Jiřina Slavíková, CSc. (1926–2016)

Vstoupili jsme do její pracovny na katedře botaniky v Benátské 2. Pokynula k židli u svého pracovního stolu a naslouchala. Naše mladistvé vize zkoumání ekologie rostlin byly asi často naivní a možná i k smíchu, nikdy nám to ale nedala najevo. Její vnímavá tvář je navždy vryta v naši paměti... Při rozdělování témat diplomových prací vycházela především ze specifických zájmů každého studenta. Jaký to byl kontrast s autoritativními „zadávacími protokoly“ některých jiných učitelů! U každého však dokázala odhadnout jeho schopnosti a nenápadně jej dokázala nasměrovat tak, aby jeho/její specifické vlohy byly využity. Velice rychle

se také vždy zorientovala ve vztazích mezi studenty a studentkami a občas si nešetřila dobře miněnou radu nebo i poněkud ironický komentář. Tradičně družná atmosféra oddělení geobotaniky přežila i období „normalizace“ umocněné nepřízní tehdejšího vedoucího katedry R. Hendrycha. Toho však většinou Jiřina Slavíková dokázala v zájmu oddělení elegantním způsobem zpacifikovat, nebo alespoň zabránit nejhorším dopadům. Společné terénní práce a exkurze v Českém středohoří, Českém krasu a slovenských horách patří k našim nejlepším vzpomínkám. Geobotanické oddělení katedry botaniky Univerzity Karlovy v Praze bylo po řadu desetiletí nejproduktivnější školou rostlinné ekologie v Čechách. Mimo jiné také proto, že doktorka Slavíková byla otevřená k přijímání mladých a v oborové metodologii či tématech progresivních asistentů, o jejichž „systemizovaná místa“ bojovala. Zájem o studenty a mladší kolegy jí vydržel až do konce života, kdy nepřestávala udivovat orientací v odborných i osobních drahách lidí o nejméně dvě generace mladších.

Jiřina (nebo spíše Jiřinka, jak jsme jí všichni říkali) Slavíková se narodila jako Jiřina Veselá 16. ledna 1926 v Kutné Hoře. Zájem o rostliny a živý svět přírody vůbec v ní probudil již v útlém věku její otec, učitel přírodopisu. Rozhodujícím způsobem však byla k botanice a ekologii přivedena během svých gymnazijních studií v Pardubicích Emilem Hadačem, který tam za války spoluorganizoval Přírodovědecký klub (viz *Preslia* 76: 195–206, 2004). Byla to unikátní liheň později slavných přírodovědců (např. Milan Hašek, Rudolf Šrámek-Hušek). Jiřinka později vždy ráda vzpomínala na botanické exkurze do okolí Pardubic a kroužek mladých přírodovědců, kde Emil Hadač vedl mladé nadšence nejen k botanice, ale také ke čtení poezie a spisů amerického filozofa R. W. Emersona.

Se svým budoucím manželem, Hradečákem Bohdanem Slavíkem, později světově známým rostlinným ekofyziologem (viz *Živa* 2015/6: CXLI), se seznámila v květnu 1946 na plese Přírodovědecké fakulty UK, kde tehdy začala studovat (přivedl ji tam E. Hadač a Bohdana Slavíka prý upoutala nejvíce tím, že zpívala písničky, které muzika hrála, když spolu tančili). Na druhý den se oba zúčastnili s dalšími botaniky exkurze do Prokopského údolí. Setkávání tehdy mladých přírodovědců silně podpořilo pravidelné pořádání tzv. lesních škol geologem a historikem přírodních věd Otakarem Matouškem. První poválečný tábor v terénu s přednáškami a diskusemi se odehrál ještě na konci července 1945 v Českém krasu v údolí Kačáku u obce Hostim v počtu asi 30 studentů, kteří nocovali ve stanech. Přednášejícími byli např. R. Kettner, J. Komárek a F. A. Novák. Jiřina se k „matouškovcům“ přidala nastalo až o rok později. Bohdan a Jiřina na lesní školy při každé vhodné příležitosti vzpomínali jako na cenný vstup do přírodovědy a na spolek, kde vznikla

mnohá celoživotní přátelství. Manželský svazek Bohdan s Jiřinou uzavřeli v r. 1949. Bylo to šťastné manželství a přes půl století radostné, byť jemným špičkováním okořeněné spolupráce. Jak Bohdan později konstatoval: „Úlohu nejdůležitějšího rádce a korektora v mém životě vždycky hrála manželka.“ (P. Kovář 2007: *Klíčová slova* – 1989) a později – už jen ve vzpomínkách – „Jiřina byla sloup mého života“.

Díky pardubické průpravě mohla Jiřina Veselá hned na podzim 1945, po zahájení studií na Přírodovědecké fakultě, začít pracovat u profesora Jaromíra Kliky, jednoho z našich tehdy nejvýznamnějších fytoceologů. Titul RNDr. získala v roce 1950. Nezůstala však jen u popisu vegetace, její zájem směřoval hlavně ke studiu ekologie, někdy až fyziologie rostlin. Na téma savé síly kořenů obhájila v r. 1965 kandidátskou disertační práci (tehdejší obdoba PhD). Během posledních desetiletí, na mnoha přednáškách v zahraničí se Eliška Rejmánková (jedna z absolventek pražské geobotaniky) nechávala slyšet: „Tohle by se líbilo Jiřince Slavíkové!“. Byly to jednoduché terénní experimenty s jednoznačně definovanou otázkou a těžko vyvratitelnými výsledky. Žádné neproniknutelné matematické modely, prostě fakta, pokus a výsledky. Vedle floristických příspěvků, zcela popisných studií vegetace, rekonstrukce vegetace na základě uhlíků z pravěkých hradíšť a studií vodního režimu dřevin, bylo tohle jádro ekologického uvažování Jiřiny Slavíkové. Uvedme jeden příklad za mnohé: Jak dalece je floristické složení bylinné vegetace v bučinách ovlivněno konkurencí dominantních buků v extrémních podmínkách? Jednoduché terénní pokusy, které separovaly kořenové systémy buku a bylin ukázaly, že vliv buku jako konkurenta je zcela zásadní. „Fagetum nudum“ v extrémních podmínkách je výsledkem vítězné kořenové konkurence buků s rostlinami v bylinném patře (Slavíková J. 1958: Einfluss der Buche (*Fagus sylvatica* L.) als Edifikator auf die Entwicklung der Krautschicht in den Buchenphytozönosen. *Preslia* 30: 19–42). Byla to jedna z prvních prací tehdy se rodící experimentální fytoecologie a bývá stále ještě citována (např. P. J. Grubb, 2016: *Plant Ecology & Diversity* 9: 3–33).

S oddělením geobotaniky pražské Přírodovědecké fakulty spojila celou svoji profesní kariéru – podrobnější informace lze najít v článku k jejím šedesátinám (*Preslia* 58: 86–90, 1986). Monografická studie o vegetaci Oblíku v Českém středohoří (viz foto) byla výsledkem týmového projektu osmi studentů a učitelů geobotaniky (J. Slavíková et al. 1983: *Ecological and Vegetational Differentiation of Solitary Conic Hill (Oblik in České středohoří Mts.)*. – Academia, Praha). Zde bychom také rádi zdůraznili na svou dobu vynikající nejprve skripta a poté celostátní vysokoškolskou učebnici (J. Slavíková 1986: *Ekologie rostlin*. – Státní pedagogické nakladatelství, Praha).

Jiřinka, ač rozhodně půvabná žena, vždy elegantně upravená a osobitě jemným šarmem oplývající, byla přesto spíše nenápadná a velice skromná. Své okolí však v rozličných situacích často udivovala brilantním slovním projevem a taktickým jemným chováním, které vyvolávalo respekt. Jen opravdu málo lidí vědělo, že Jiřinka v sobě ukrývá šlechtické kořeny/geny ze starobylého českého rodu Kostků z Postupic. Svými schopnostmi nás stále překvapovala. Stalo se například, že u jednoho z nás uviděla francouzskou učebnici kvantitativní rostlinné ekologie od M. Gounota (*Méthodes d'étude quantitative de la végétation*) a hned si ji vypůjčila s tím, že se francouzsky kdysi učila a že si ji přečte. O tom, že také hrála na klavír, jsme se dověděli mnohem později.

Jiřinka nás navždy opustila 2. září 2016. Devátého září jsme se sešli na Olšanech. Za všechny promluvil Pavel Kovář. Obřad byl zakončen klavírní skladbou „Minutový valčík“ od Chopina a původním provedením písně „Slunečnice“ z filmu Hotel Modrá hvězda. K próze a hudbě lze už přidat jen báseň... Rádi bychom tímto Jiřině Slavíkové poděkovali za její odborný i společenský přínos české botanice a za její neokázalou lidskost, tolik potřebnou v každé době.

***

***Jevgenij Alexandrovič Jevtušenko
v překladu Vladimíra Holana***

Na světě není lidí nezajímavých,
Jak historie planet bývá osud jich.
Zvláštního, svého každý má tu cos
a každá planeta má vlastní los.

Jestliže někdo nenápadně žil
a s touto nenápadností se přátelil,
byl lidstvu zajímavý bez všech lstí
právě tou svojí nenápadností.

Každý má zde svůj tajný vlastní svět
a v světě tom nejlepší chvíle květ,
má v světě tom čas hrůzy, kdy je sám,
a tohle všechno není známo nám.

A umírá-li člověk, sám a tich,
umírá s ním i jeho první sních
a první polibek a první boj...
vše vezme s sebou pro mír, pro pokoj.

Vím: knihy, mosty, stroje zůstanou
i plátna zvášnivělá barev hrou,
dáno, by zůstala tu mnohá věc,
však něco stejně odchází vždy přec.

Toť zákon hry, pln nelítostných vět:
ne člověk umírá, umírá svět,
na lidi hříšně vzpomenete vy,
co jste však vlastně o nich věděli?

Co víme o bratřích a přátelích,
co o své milé, i když je sám smích?
I o svém otci, matce, stále víc,
my, všechno znajíce, neznáme nic.

Odchází člověk... nevrátí se zpět,
nenarodí se jeho tajný svět.
A pokaždé chce znovu, zas a zas,
o tomto nenávratnu křičeti můj hlas.

Marcel Rejmánek, Pavel Kovář, Karel Prach, Jiří Hadinec, Hana Rambousková,
František Krahulec, Jan Lepš & Tomáš Herben